

Tisková zpráva

Česká veřejnost k problematice geneticky upravených potravin – duben 2019

- ⊗ Výrazná většina dotázaných (80 %) se s pojmem geneticky modifikovaných potravin setkala, z toho desetina (10 %) s jistotou ví, čeho se tento pojem týká, necelé dvě pětiny (38 %) přibližně ví, co tento pojem znamená a přibližně třetina (32 %) se s tímto pojmem sice již setkala, ale neví, čeho se týká.
- ⊗ Zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny je spíše nízký. Dle svého vyjádření se o geneticky upravené potraviny zajímá necelá pětina respondentů (18 %), většina občanů se o tuto problematiku nezajímá (81 %).
- ⊗ Nadpoloviční většina (51 %) české veřejnosti nikdy nekontroluje informace o genetické úpravě potravin na etiketách či popiscích potraviny, další více než čtvrtina (28 %) pak pouze zřídka. Pouze zlomek respondentů (4 %) tyto informace kontroluje vždy a přibližně sedmina (15 %) často.
- ⊗ Necelé tři čtvrtiny (72 %) české veřejnosti jsou přesvědčeny, že informace o genetické úpravě potraviny nebo její složky by měla být obsažena na etiketě výrobku, přičemž 48 % z nich si to myslí rozhodně a 24 % spíše.
- ⊗ Zjištění, že je potravina geneticky modifikována, by ovlivnilo v jejím nákupu více než pětinu (22 %) dotázaných, z nichž konkrétně 8 % by si takovou potravinu rozhodně nekoupilo a 14 % by ji spíše ze svého nákupního košíku vyndalo.
- ⊗ Pokud jde o prozkoumání účinků geneticky upravených potravin na zdraví člověka, zde je česká veřejnost spíše skeptická a dopady jako prozkoumané hodnotí přibližně čtvrtina (26 %), pětina (20 %) naopak s tím, že by byly tyto účinky prozkoumané, nesouhlasí.
- ⊗ Necelá třetina (30 %) českých občanů považuje genetickou úpravu plodin za morálně nepřijatelnou.
- ⊗ Konzumaci geneticky upravených potravin jako bezproblémovou hodnotí více než pětina (22 %) dotázaných a naopak jako nebezpečnou ji vidí čtvrtina (25 %) občanů.

Zpracovali:

Radka Hanzlová

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Tel.: 210 310 587; e-mail: radka.hanzlova@gmail.com

Ing. Vojtěch Hudzieczek, Ph.D.

Biofyzikální ústav AV ČR, v.v.i.

Tel.: 541 517 203; e-mail: hudzieczek@ibp.cz

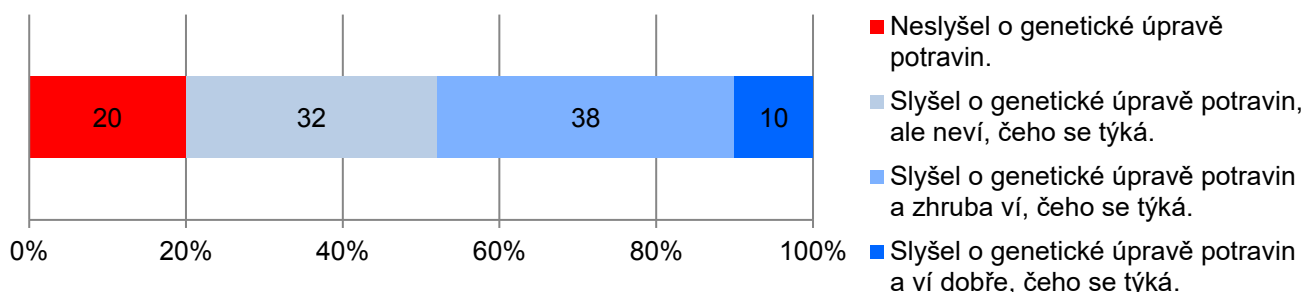

V dubnovém výzkumu zjišťovalo CVVM SOÚ AV ČR postoje české veřejnosti ke geneticky upraveným potravinám. Konkrétně bylo zjišťováno, zda se respondenti již s pojmem modifikovaných nebo geneticky upravených potravin setkali, dále vyjadřovali, do jaké míry je toto téma zajímavé a zda mají dostatek informací o problematice geneticky modifikovaných potravin. Následně zodpovídali, jak často při nákupu potravin sledují údaje o genetické úpravě potravin či složek výrobku na etiketách výrobků. Poslední částí bloku byla sada výroků týkajících se bezpečnosti a morální přijatelnosti konzumace takových potravin, stavu vědeckého poznání jejich dopadů na zdraví člověka a nakupování geneticky modifikovaných potravin.

Otázka geneticky modifikovaných potravin (GMO) je v současnosti předmětem mnoha diskuzí, především však v souvislosti s dopadem a riziky na lidské zdraví. „V letošním roce tomu bude již 25 let, co byly v přírodě poprvé pěstovány geneticky modifikované plodiny pro komerční využití. Přestože za celou tuto dobu nebyly zjištěny žádné negativní účinky GMO na lidské zdraví či životní prostředí, část veřejnosti vnímá technologie genetického inženýrství jako ohrožení. Naproti tomu vědecká komunita, šlechtitelé a zemědělci vnímají GMO jako jednu z možností, jak rychle a efektivně řešit problémy spojené se zabezpečením produkce kvalitních potravin v měnících se klimatických podmínkách. Protože je evropská legislativa jedna z nejvíce restriktivních vůči GMO, byly velké naděje vkládány do metod tzv. genomového editování, které umožňují drobné změny v genomech, aniž by výsledný organismus obsahoval rekombinantní DNA. Loňské rozhodnutí Evropského soudního dvora, které znamená /de facto/ zahrnutí genomového editování pod GMO legislativu velmi popudilo vědce a vědecké instituce napříč EU. Vedení EU byly adresovány petice a výzvy k vypracování legislativních opatření na podporu genomového editování. Mezi autory a petenty těchto dokumentů patří také nejpřednější autority z celosvětově uznávaných institucí, které se věnují biomedicínskému výzkumu. Mezi hlavní požadavky vědecké komunity patří tzv. „case by case policy“, tedy přístup k hodnocení nových agronomicky či průmyslově významných organismů na základě jejich vlastností, nikoliv podle toho jakým způsobem byly vyšlechtěny.“, popisuje Vojtěch Hudziec z Biofyzikálního ústavu AV ČR, v.v.i.

Nyní se již přesuňme k tomu, jak ke geneticky modifikovaným potravinám přistupuje česká veřejnost. První otázka v šetření se zaměřovala na to, do jaké míry jsou respondenti s pojmem geneticky modifikovaných potravin seznámeni a zda se s ním již v minulosti setkali. Z výsledků šetření vyplývá (viz graf 1), že o geneticky modifikovaných neboli upravených potravinách neslyšela pětina (20 %) dotázaných. Naopak výrazná většina dotázaných (80 %) se s tímto pojmem setkala, z toho desetina (10 %) s jistotou ví, čeho se tento pojem týká, necelé dvě pětiny (38 %) přibližně ví, co tento pojem znamená a přibližně třetina (32 %) se s tímto pojmem sice již setkala, ale neví, čeho se týká. Můžeme tedy říci, že i přes to, že většina české veřejnosti se s pojmem geneticky modifikovaných potravin již setkala, pouze necelá polovina (48 %) zná i jeho význam.

Graf 1: Informovanost o geneticky modifikovaných potravinách (%)¹

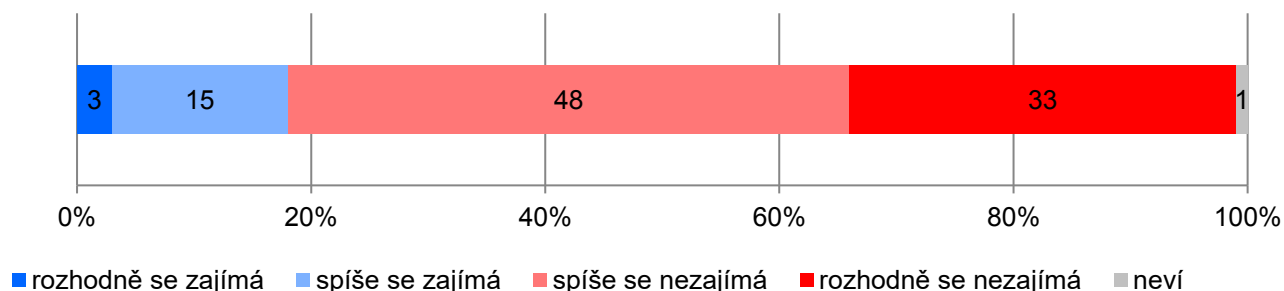
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 30. 3. – 10. 4. 2019, 1052 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Analýza z pohledu sociodemografických charakteristik ukázala, že povědomí o geneticky modifikovaných potravinách roste se zvyšujícím se vzděláním, se zlepšující se životní úrovní domácnosti a souvisí také s věkem, kdy o těchto potravinách více slyšeli lidé ve věku 20 až 59 let.

Co se týká zájmu české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny, z grafu 2 vidíme, že je spíše nízký. Dle svého vyjádření se o geneticky upravené potraviny zajímá necelá pětina (18 %) respondentů, z toho 15 % se „spíše zajímá“ a 3 % se „rozhodně zajímají“. Většina občanů se o tuto problematiku nezajímá (81 %), přičemž téměř polovina (48 %) se „spíše nezajímá“ a třetina (33 %) se „rozhodně nezajímá“.

¹ Znění otázky: „Slyšel jste o geneticky modifikovaných, neboli geneticky upravených potravinách? Ne, o genetické úpravě potravin jste neslyšel; o genetické úpravě potravin jste slyšel, ale nevíte, čeho se týká; o genetické úpravě potravin jste slyšel a zhruba víte, čeho se týká; o genetické úpravě potravin jste slyšel a víte dobře, čeho se týká.“

Graf 2: Zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny (v %, pouze ti, kteří o geneticky modifikovaných potravinách již slyšeli)²

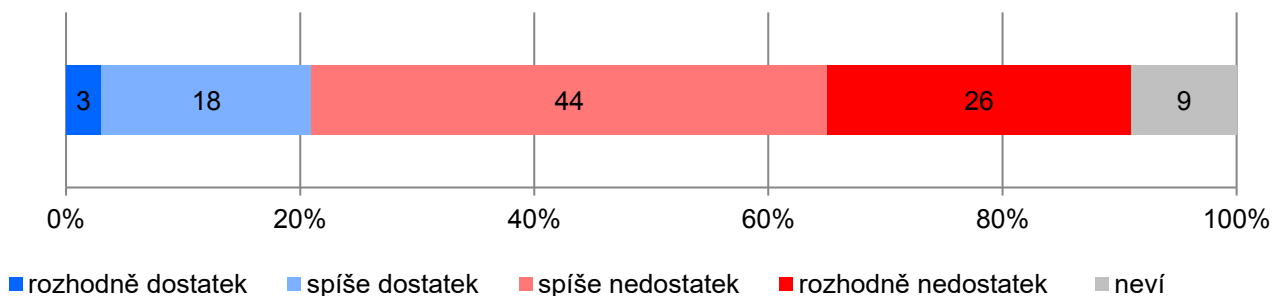

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 30. 3. – 10. 4. 2019, 842 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že o geneticky modifikovaných potravinách již slyšeli, osobní rozhovor.

Pokud se podíváme na charakteristiky dotázaných, které je mohou dále odlišovat, zjistíme, že o problematiku geneticky upravených potravin se více zajímají lidé, kteří mají o geneticky upravených potravinách dostatek informací a kteří zároveň „vždy“ nebo „často“ o nich kontrolují informace na etiketách potravin. Zároveň zájem stoupá se stoupajícím dosaženým vzděláním respondenta a je vyšší u žen (zajímá se 21 % žen a 16 % mužů). Respondenti zajímající se o takto upravené potraviny také častěji nesouhlasí s tím, že konzumace těchto potravin je bezpečná a více souhlasí s tím, že by potraviny obsahující geneticky upravené složky měly mít tuto informaci v popisku či etiketě a že geneticky upravovat plodiny je morálně nepřijatelné.

Respondenti dále měli zhodnotit, zda podle svého názoru mají dostatek, či nedostatek informací o takto upravených potravinách. Z grafu 3 vidíme, že informace jako dostatečné hodnotí o málo více než pětina (21 %) dotázaných, z toho 3 % jako „rozhodně dostatečné“ a 18 % jako „spíše dostatečné“. Jako nedostatečné je vnímá 70 % dotázaných, z toho 26 % jako „rozhodně nedostatečné“ a 44 % jako „spíše nedostatečné“. Lidé, kteří se o problematiku geneticky modifikovaných potravin zajímají, hodnotí tyto informace výrazně častěji jako dostatečné, naopak u respondentů, kteří o tuto problematiku zájem nemají, se častěji objevilo hodnocení informací jako nedostatečných.

Graf 3: Dostupnost informací o geneticky modifikovaných potravinách (v %, pouze ti, kteří o geneticky modifikovaných potravinách již slyšeli)³

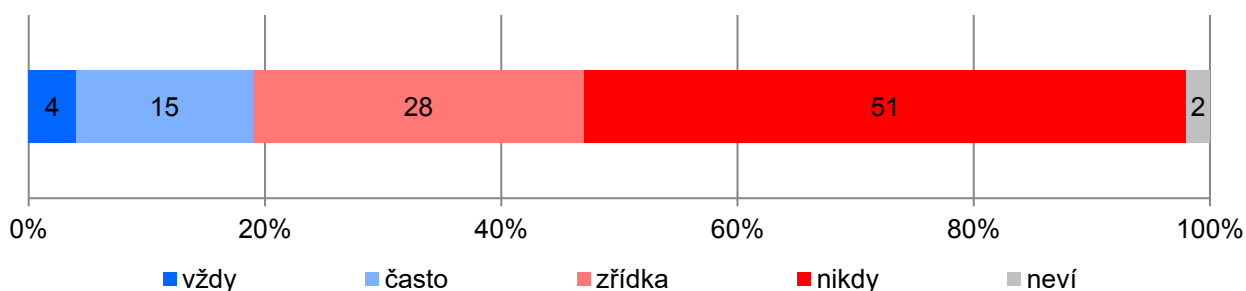
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 30. 3. – 10. 4. 2019, 842 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že o geneticky modifikovaných potravinách již slyšeli, osobní rozhovor.

² Znění otázky: „Zajímáte se Vy osobně o geneticky modifikované, neboli geneticky upravené potraviny? Rozhodně se zajímá, spíše se zajímá, spíše se nezajímá, rozhodně se nezajímáte?“

³ Znění otázky: „Zajímáte se Vy osobně o geneticky modifikované, neboli geneticky upravené potraviny? Rozhodně se zajímá, spíše se zajímá, spíše se nezajímá, rozhodně se nezajímáte?“

Nyní přejdeme od obecného povědomí o geneticky upravených potravinách k chování dotázaných při samotném nakupování a konzumaci geneticky modifikovaných potravin (viz graf 4). Nadpoloviční většina české veřejnosti informace o genetické úpravě potravin na etiketách či popiscích potravin nekontroluje „nikdy“ (51 %) či jen „zřídka“ (28 %). Pouze zlomek respondentů (4 %) tyto informace kontroluje „vždy“ a přibližně sedmina (15 %) „často“.

Graf 4: Kontrola informace o genetické úpravě potravin na etiketě či popisku k potravine (v %, pouze ti, kteří o geneticky modifikovaných potravinách již slyšeli)⁴

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 30. 3. – 10. 4. 2019, 842 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že o geneticky modifikovaných potravinách již slyšeli, osobní rozhovor.

O tom, že informace o genetické úpravě potravin nebo její složky by měla být obsažena na etiketě výrobku, jsou přesvědčeni necelé tři čtvrtiny (72 %) dotázaných, přičemž 48 % z nich si to myslí rozhodně a 24 % spíše. Naopak minimum dotázaných (2 %) si nemyslí, že by tyto informace měly být na etiketě výrobku a více než desetina (13 %) je na pomezí souhlasu a nesouhlasu (viz graf 5). Reálná situace je taková, že informace na etiketách a popiscích potravin jsou upraveny předpisy v rámci European Food Safety Authority, která patří mezi instituce Evropské unie. Toto opatření přesně udává, od jakého podílu geneticky upravených potravin obsažených v potravine je nutné tuto potravinu opatřit informací o geneticky modifikovaných složkách.⁵

Zjištění, že je potravina geneticky modifikována, by ovlivnilo v jejím nákupu více než pětinu (22 %) dotázaných, z nichž konkrétně 8 % by si takovou potravinu rozhodně nekoupilo a 14 % by ji spíše ze svého nákupního košíku vyndalo. Téměř čtvrtina (24 %) respondentů by váhala, zda takovou potravinu koupit či nekoupit. Pro více než třetinu (35 %) lidí by tato informace neznamenala změnu jejich volby, přičemž 28 % by ji spíše koupilo a necelá desetina (7 %) by ji i přes to rozhodně koupila.

S výrokem, že „geneticky upravovat plodiny je morálně nepřijatelné“ souhlasí tři desetiny (30 %) dotázaných, z toho 11 % rozhodně a 19 % spíše. Opačný, tedy nesouhlasný, názor zastává necelá pětina (19 %) dotázaných a více než čtvrtina (27 %) stojí na pomezí souhlasu a nesouhlasu. Zbývající necelá čtvrtina (24 %) se nedokázala vyjádřit a zvolila variantu „nevím“.

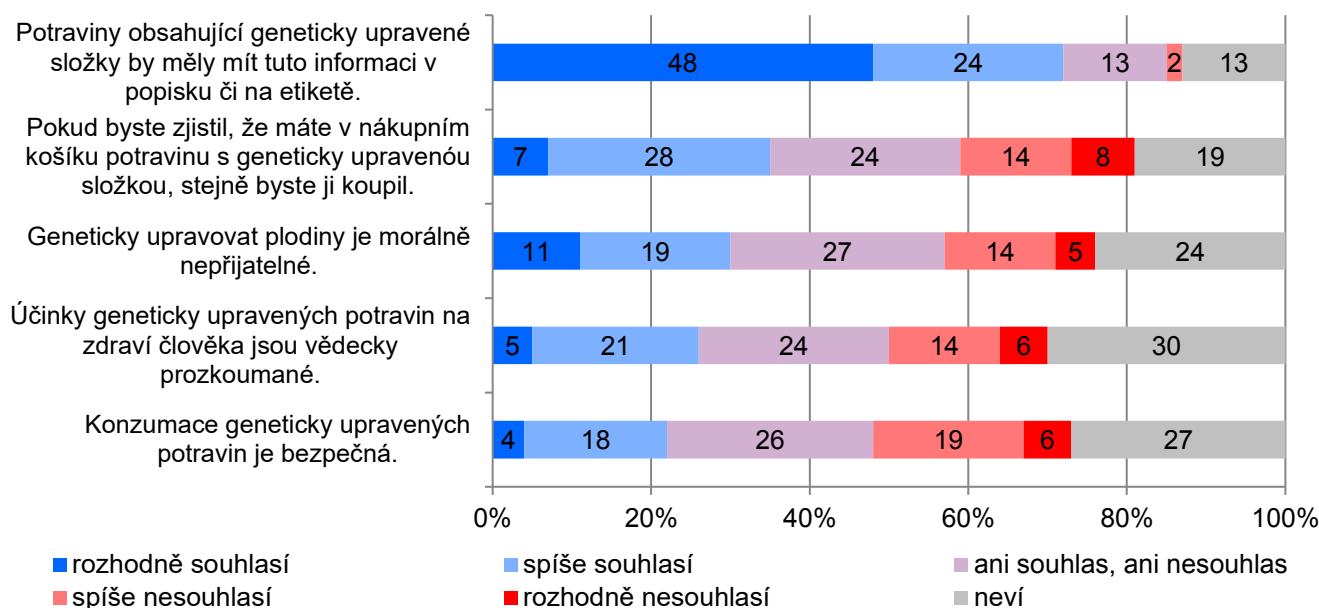
Pokud jde o prozkoumání účinků geneticky upravených potravin na zdraví člověka, zde je česká veřejnost spíše skeptická a dopady jako prozkoumané hodnotí přibližně čtvrtina (26 %), pětina (20 %) naopak s tím, že by byly tyto účinky prozkoumané, nesouhlasí. Srovnatelný podíl dotázaných (24 %) se pohybuje mezi těmito dvěma póly a poznání dopadů konzumace geneticky modifikovaných potravin na zdraví člověka vnímá jako prozkoumané spíše částečně. Nejvíce dotázaných (30 %) však u tohoto výroku nemá jasný názor a volí variantu „nevím“.

Konzumaci geneticky upravených potravin jako bezproblémovou hodnotí více než pětina (22 %) dotázaných a naopak jako nebezpečnou ji vidí čtvrtina (25 %) občanů. Přibližně stejná část (26 %) české veřejnosti se pak nevyhraňuje ani jedním směrem a hodnotí konzumaci geneticky upravených potravin jako ani bezpečnou, ani nebezpečnou. Významný podíl respondentů (27 %) neví, zda lze konzumaci geneticky upravených potravin považovat za bezpečnou.

⁴ Znění otázky: „Jak často při nákupu potravin kontrolujete na etiketě nebo v popisku k potravine, zda obsahuje geneticky modifikované složky nebo zda byla geneticky upravena? Možnosti odpovědi: Vždy, často, zřídka, nikdy.“

⁵ <http://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/gmo>

Graf 5: Výroky o geneticky modifikovaných potravinách (%)⁶

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 30. 3. – 10. 4. 2019, 1052 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Z časové srovnání, které zobrazuje tabulka 1, vidíme, že v porovnání s předchozím výzkumem z června 2017 o 5 procentních bodů poklesl podíl těch, kteří souhlasí s tím, že by potraviny obsahující genetické upravené složky měly mít tuto informaci v popisku či na etiketě na dosud nejnižší hodnotu. Souhlas respondentů s tím, že by je zjištění, že je některá složka potraviny geneticky modifikována, ovlivnilo v nákupu, rovněž o 5 procentních poklesl ve prospěch prostřední varianty „ani souhlas, ani nesouhlas“ a aktuální hodnoty se vrátily na úroveň z roku 2016. Letos poprvé byla zařazena položka o morální nepřijatelnosti genetické úpravy plodin, se kterou aktuálně souhlasí necelá třetina (30 %) respondentů.

Tabulka 1: Výroky o geneticky modifikovaných potravinách – časové srovnání (%)

	VI/2016	VI/2017	IV/2019
Potraviny obsahující geneticky upravené složky by měly mít tuto informaci v popisku či na etiketě.	78/9/3	77/11/3	72/13/2
Pokud byste zjistil, že máte v nákupním košíku potravinu s geneticky upravenou složkou, stejně byste ji koupil.	33/22/26	40/19/25	35/24/22
Geneticky upravovat plodiny je morálně nepřijatelné.	-/-/-	-/-/-	30/27/19
Účinky geneticky upravených potravin na zdraví člověka jsou vědecky prozkoumané.	23/24/25	27/24/23	26/24/20
Konzumace geneticky upravených potravin je bezpečná.	21/27/26	25/25/27	22/26/25

Pozn.: Tabulka obsahuje součet souhlasných odpovědí („rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“) / ani souhlas ani souhlas / součet nesouhlasných odpovědí („spíše nesouhlasí“ a „rozhodně nesouhlasí“). Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“. Položky seřazeny sestupně podle součtu souhlasných odpovědí v aktuálním výzkumu.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

⁶ Znění otázky: „Jako geneticky upravené potraviny je označováno například ovoce a zelenina, které jsou geneticky upraveny tak, aby byly více odolné vůči chorobám, rychleji rostly a jejich vzhled byl dokonalý. Do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky? a) Konzumace geneticky upravených potravin je bezpečná., b) Účinky geneticky upravených potravin na zdraví člověka jsou vědecky prozkoumané., c) Pokud byste zjistil, že máte v nákupním košíku potravinu s geneticky upravenou složkou, stejně byste ji koupil., d) Potraviny obsahující geneticky upravené složky by měly mít tuto informaci v popisku či na etiketě., e) Geneticky upravovat plodiny je morálně nepřijatelné.“ Varianty odpovědí: rozhodně souhlasí, spíše souhlasí, ani souhlas ani nesouhlas, spíše nesouhlasí, rozhodně nesouhlasí.

Technické parametry výzkumu

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost, v19-04</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>30. 3. – 10. 4. 2019</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1052</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>214</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem- kombinace dotazování CAPI a PAPI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>PL.20, PL.21, PL.22, PL.23, PL.24</i>
<i>Kód zprávy:</i>	<i>OR190613</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>13. června 2019</i>
<i>Zpracovali:</i>	<i>Radka Hanzlová, Vojtěch Hudzieczek</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.

„Aktivita byla podpořena Strategii Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu „Potraviny pro budoucnost“
<http://www.potravinav21.cz/>.